

การสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ
**The Participatory Permission on Temple Construction based on
BWR-Model in Bueng Kan Province**

สุชาติ มวลชัยภูมิ,

พระครูศรีพุทธวิมลจิต และ พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Suchat Mualchaiyaphum,

Phrakru Sriputtibunditand and Phrakru Pariyatphattanabundit

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaean Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: imsuchat@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการสร้างวัดในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาการสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ 3) นำเสนอรูปแบบการสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากกลุ่มเป้าหมาย 25 รูป/คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

การสร้างวัดในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สร้างวัดต้องมีไวยาวัจกรเป็นผู้คอยดูแล เพื่อให้ก่อสร้างให้เป็นตามเจตนาในการใช้ การสร้างวัดในปัจจุบันมักเป็นไปตามการจัดทำแผนการก่อสร้างและบริหารจัดการขออนุญาตตามระเบียบราชการ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติมากนัก แต่ก็ไม่ขัดแย้งกับพุทธบัญญัติจนเกินไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ให้วัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต

การสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ เป็นความร่วมมือของ 3 ภาคส่วนหลักในจังหวัดมาใช้ในกระบวนการสร้างวัด ได้แก่ บ้าน วัด ราชการ ดำเนินการตามกฎหมายกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดสร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. ๒๕๕๙ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบการสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ พื้นที่จังหวัดบึงกาฬ มีทั้งที่ราบลุ่ม ที่ดอน และพื้นที่ป่า มีวัฒนธรรมประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่เข้มแข็ง การสร้างวัดจึงมีความพยายามในการสร้างความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และราชการ มีการจัดตั้งคณะกรรมการและหน่วยงานรับผิดชอบในระดับต่างๆ จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมทางกายภาพร่วมกับชุมชน สร้างเวที

* วันที่รับบทความ : 27 กรกฎาคม 2567; วันที่แก้ไขบทความ 18 ธันวาคม 2567; วันที่ตอบรับบทความ : 19 ธันวาคม 2567

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์อย่างสม่ำเสมอการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม
จัดทำบันทึกข้อตกลงร่วม (MOU) ระหว่างภาคส่วนต่างๆ และสร้างกลไกการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย
แก่ชุมชน

คำสำคัญ : การสร้างวัด; การมีส่วนร่วม; บวร

Abstract

The objectives of this research were (1) to study the building a temple in Buddhism; (2) to study the participatory building a temple based on BWR-Model in Bueng Kan Province; and (3) to present the model for participatory building a temple based on BWR-Model in Bueng Kan Province. The study was a qualitative research using a documentary method and field studies by in-depth interview, focus group discussion and participant observation from 25 target people. Then the data were analyzed by using of descriptive analysis.

The findings of the study were as follows:

Building a temple in Buddhism: The Buddha gave permission for the building a temple to have a monk's agent to supervise it so that the building was as intended for use. Today's building a temple usually follows the preparation of construction plans and the administration of permission according to government regulations which may not be very consistent with the provisions, but it did not conflict too much with the Buddha's permission by having the objective of strengthening the community and let the temple be the center of sustainable development in the future.

The Participatory Temple Construction based on BWR-Model in Bueang Kan Province: It was a cooperation of 3 main sectors in the province used in the process of building a temple, including houses of community , temples, and government agencies. It is carried out in accordance with ministerial regulations on building, establishment, integration, relocation, and dissolution of temples, requesting the royal grant of Visunghanasima and the raising of an abandoned temple to be a temple where monks live in the Buddhist Lent, 2016, and related regulations.

Model for building a participatory temple with the power of BWR in Bueng Kan Province: There were lowlands, uplands, and forest areas in Bueng Kan Province. There was a strong Buddhist cultural tradition. In building the temple, efforts were made to create cooperation between the house, the temple, and the government. Committees and responsible agencies were established at various levels. Therefore, it was necessary to consider the physical suitability combined with the community. Created a forum to regularly exchange opinions and experiences in enforcing the law in a fair and equitable manner, prepared a memorandum of understanding (MOU) between various sectors and created a mechanism for providing legal advice to the community.

Keywords: Building a Temple; Participation ; BWR-Model

บทนำ

การสร้างวัดในพระพุทธศาสนา เดิมทีพระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมิที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวร ด้วยจะทำให้เกิดความยึดติดในทรัพย์ทางโลก ภิกษุทั้งหลายจึงอยู่ตามป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง และลอมฟางทั้งนี้ เพื่อมิให้จิตมีสิ่งผูกพัน จนในที่สุดพระพุทธองค์ทรงมีพุทธานุญาตให้ภิกษุจำพรรษาได้ ณ สถานที่ต่อไปนี้ คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น และถ้ำ วัตถุประสงค์หลักก็เพื่อให้ภิกษุมีสถานที่อันสะดวกต่อการจำพรรษาและเจริญสมาธิเป็นสำคัญ ดังความในปฐมภควาสนาเสนาสนะชั้นธกะ ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะ 5 ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ” (วิ.จ. (ไทย) 7/294/90) พระพุทธองค์ทรงกล่าวถึงการมีเสนาสนะ ทั้ง 5 ชนิดว่ามีเป้าหมายหลักเพื่อให้ภิกษุมีสถานที่อันกำบังแดด ลม ฝน และสัตว์ร้าย มีความสะดวกในการปฏิบัติธรรม ดังตัวอย่างกรณีวิหารว่า “วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้าย นอกจากนั้น ยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็น เมื่อมีการสร้างพระสถูปเจดีย์ขึ้น ทำให้บริเวณเหล่านี้เกิดเป็นที่ชุมนุมของเหล่าพระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่เดินทางมาถึงที่สุดแล้วก็เกิดมีพระภิกษุบางรูปสมัคใจที่จะอยู่พำนักเพื่อบำรุงรักษาสังเวชนียสถานเหล่านั้น ทั้งมีผู้ศรัทธาสร้างที่พักกุฏิสงฆ์ถวายแต่พระภิกษุดังกล่าว สถานที่นี้ในที่สุดได้กลายเป็น “วัด” ที่สมบูรณ์แบบ สืบทอดกันมาจนเกิดเป็นอย่างชัดเจนดังปัจจุบัน

“พลังบวร” ประกอบด้วย “บ้าน วัด ราชการ” เป็นเสาหลักในการพัฒนาชุมชน ที่จะนำมาซึ่งความเจริญของประเทศชาติต่อไป โดยปัจจุบันประเทศ รวมถึงโลกในยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เกิดวิกฤตต่างๆ มากมาย ทั้งวิกฤตเศรษฐกิจ สภาวะโลกร้อน ปัญหาสิ่งแวดล้อม จึงเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนต้องร่วมมือกัน ทุกภาคส่วนต้องมุ่งมั่นทำหน้าที่ของตนอย่างมีจิตอาสา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาดำรงชีวิต (กรมพัฒนาชุมชน, 2565) สมดังพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานหลักการ “บวร” ให้นำบ้าน วัด ราชการ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่เป็นสายใยยึดเหนี่ยวชุมชนมาแต่อดีต โดยเฉพาะวัด ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและกิจกรรมทางสังคมที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเกื้อกูลสนับสนุนซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือสังคมไทยดำรงอยู่อย่างสันติสุขมาช้านาน มาใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาในระดับชุมชน ในลักษณะ 3 ประสาน เพื่อร่วมมือบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชนอย่างเกื้อกูลกัน (สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, 2562 : 7)

ปัญหาการสร้างวัด ส่วนใหญ่มิได้คำนึงถึงหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของวัด มีเพียงหลักฐานเพียงการครอบครองที่ดินและขึ้นทะเบียนไว้เท่านั้น ประกอบกับประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน จึงไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินของวัด แต่ปัจจุบันสภาพบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปมาก มีการตัดถนนหนทาง ที่ดินวัดจึงมีราคาสูงขึ้น เกิดปัญหาบุกรุก และโต้แย้งกรรมสิทธิ์กับเอกชนข้างเคียง เมื่อมีกรณีพิพาท ถ้าหลักฐานเกี่ยวกับที่ดินของวัดไม่สามารถที่จะยืนยันว่าเป็นของวัดได้ ทำให้มีโอกาสสูญเสียที่ดินไป

โดยไม่สามารถที่จะเรียกคืนมาได้ อีกทั้งการปกครองดูแลที่ดินก็เป็นไปด้วยความลำบาก เพราะไม่สามารถดำเนินการเพื่อให้ได้กรรมสิทธิ์เป็นของวัดโดยสมบูรณ์ตามกฎหมายต่อไป (ธัญญวัฒน์ ชาญพิณิจ, 2564)

จากปริมาณวัดทั่วประเทศตามทะเบียนวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นวัดที่ต้องตามกฎหมาย จำนวน 42,626 วัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565) กระจายทุกหนทุกแห่งที่มีประชาชนทั่วราชอาณาจักร จังหวัดบึงกาฬมีวัดที่ถูกต้องขึ้นทะเบียนวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีฐานะเป็นนิติบุคคล จำนวน 493 วัด แบ่งเป็น มหานิกาย 409 วัด และธรรมยุต 84 วัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบึงกาฬ, 2567) วัดจึงเป็นสถาบันที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อประเทศชาติและประชาชนสูงสุดสถาบันหนึ่ง บทบาทของวัดตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน (David E. Apter, 1965 : 43-80) เป็นตัวกำหนดแนวคิดทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ฝึคนิสัยต่างๆ ของสังคมให้เป็นเอกภาพ เป็นผลให้ระบบความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ของสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อนำไปสู่บูรณาการภายในชาติ (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2527 : 4) ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวนโยบายในการพัฒนางานสร้างวัดในพระพุทธศาสนาสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างวัดในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดวิธีการวิจัยไว้ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย บทความและเอกสารแสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ
2. ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก 25 รูป/คน จากกลุ่มเป้าหมายได้จากคณะกรรมการพิจารณาการขออนุญาตสร้างวัดจังหวัดบึงกาฬในพื้นที่อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ
3. ศึกษาข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการสร้างวัดด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. การสร้างวัดในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สร้างวัดเพื่อเป็นที่พำนักของพระสงฆ์และเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระธรรม การสร้างวัดต้องคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชนและไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมขั้นตอนกระบวนการในการสร้างวัด ประกอบด้วย ริเริ่มโครงการโดยชุมชนหรือคณะสงฆ์ จัดประชุมร่วมระหว่างบ้าน วัด และราชการ สำรวจและเลือกพื้นที่ที่เหมาะสม จัดทำแผนการก่อสร้างและบริหารจัดการขออนุญาตตามระเบียบราชการ ดำเนินการก่อสร้างร่วมกัน บริหารจัดการวัดอย่างมีส่วนร่วม สร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชน เสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชน พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางทางจิตใจและการพัฒนาสังคม และส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น โดยอาศัยกลไกการขับเคลื่อน ประกอบด้วย คณะกรรมการร่วมระหว่างบ้าน วัด และราชการ การประชุมและวางแผนร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ สำหรับปัญหาอุปสรรคของการสร้างวัด ประกอบด้วย ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างกลุ่มต่างๆ ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร ความล่าช้าในกระบวนการขออนุญาตทางราชการ การขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมของชุมชน และความท้าทายในการบูรณาการแนวคิดดั้งเดิมกับความต้องการสมัยใหม่

2. การสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ เป็นความร่วมมือของ 3 ภาคส่วนหลักในจังหวัดมาใช้ในกระบวนการสร้างวัด ได้แก่ (1) บ้าน ชุมชน และประชาชนในท้องถิ่น (2) วัด พระสงฆ์ และองค์กรทางศาสนา และ (3) ราชการ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม ดำเนินการตามกฎหมายกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559 และระเบียบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์การพิจารณาคำขอเพื่อสร้างวัด พ.ศ. 2561 ปฏิบัติตามข้อบัญญัติท้องถิ่นของจังหวัดบึงกาฬ และคำนึงถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อาทิ กฎหมายที่ดิน และกฎหมายสิ่งแวดล้อม สืบสานประเพณีท้องถิ่นอีสาน อาทิ บุญบั้งไฟ บุญผะเหวด แนวปฏิบัติร่วมกันได้แก่ จัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างชุมชน วัด และหน่วยงานราชการ กำหนดแผนการพัฒนาวัดที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน จัดประชุมประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะและสร้างความโปร่งใสในการบริหารจัดการงบประมาณและทรัพยากร กลไกการขับเคลื่อนประกอบด้วย ประสานงานกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบึงกาฬ สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระดมทุนและแรงงานจากชุมชนในการก่อสร้างและพัฒนาวัด และจัดตั้งกองทุนพัฒนาวัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัญหาการขออนุญาต มักเกิดจากการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชน การขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมของประชาชน ข้อจำกัดในการหาพื้นที่ที่เหมาะสมและเพียงพอ ปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณะหรือพื้นที่ป่า ความขัดแย้งเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความไม่

สอดคล้องระหว่างกฎระเบียบของวัดกับความต้องการของชุมชน การขาดความชัดเจนในการกำหนดบทบาท และหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ความท้าทายในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง การรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมกับการพัฒนาสมัยใหม่ ความขัดแย้งระหว่างแนวคิดทางศาสนากับวิถีชีวิตสมัยใหม่ การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ในบริบทของการพัฒนาวัด ความซับซ้อนของกระบวนการขออนุญาตตามกฎหมาย ความล่าช้าในการพิจารณาอนุมัติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการปรับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นของจังหวัดบึงกาฬ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างทุกภาคส่วน เพื่อให้การสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดบึงกาฬสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

3. รูปแบบการสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬมีพื้นที่หลากหลาย ทั้งที่ราบลุ่ม ที่ดอน และพื้นที่ป่า มีกฎระเบียบจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีวัฒนธรรมประเพณีที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะประเพณีทางพุทธศาสนามีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง อาทิ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ กฎหมายที่ดิน มีความพยายามในการสร้างความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และราชการ มีการจัดตั้งคณะกรรมการและหน่วยงานรับผิดชอบในระดับต่างๆ จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมทางกายภาพ (ไม่เสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ) การเข้าถึงของชุมชน ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ จัดทำแผนที่เขตพื้นที่เหมาะสมสำหรับการสร้างวัด ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความสอดคล้องระหว่างกฎระเบียบกับบริบทท้องถิ่น ความยืดหยุ่นในการปฏิบัติ การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการผสมผสานระหว่างประเพณีดั้งเดิมกับความต้องการของสังคมปัจจุบัน ความเข้าใจของชุมชนต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม การสร้างความเข้าใจร่วมกันในบทบาทและหน้าที่ของแต่ละฝ่าย การจัดการความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น ประสิทธิภาพและความต่อเนื่องของการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง แนวทางแก้ไข ได้แก่ จัดทำคู่มือการปฏิบัติที่รวบรวมกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง สร้างกลไกการปรึกษาหารือระหว่างหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อน บูรณาการวัฒนธรรมประเพณีเข้ากับการออกแบบและการใช้ประโยชน์วัด จัดอบรมให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สร้างกลไกการให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่ชุมชน จัดทำบันทึกข้อตกลงร่วม (MOU) ระหว่างภาคส่วนต่างๆ สร้างเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์อย่างสม่ำเสมอ จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาวัดที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดและท้องถิ่น นำระบบสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการวัดและการสื่อสารกับชุมชนพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด เชื่อมโยงเครือข่ายวัดในจังหวัดบึงกาฬและพื้นที่ใกล้เคียง จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงวัดกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในจังหวัด และจัดทำระบบการจัดการขยะและน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ การดำเนินการตามแนวทางเหล่านี้จะช่วยให้การสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดบึงกาฬเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลของการวิจัยครั้งนี้สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ใน 3 ประเด็นดังนี้

1. การสร้างวัดในพระพุทธศาสนา ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชนและไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ขั้นตอนกระบวนการในการสร้างวัด ประกอบด้วย ริเริ่มโครงการโดยชุมชนหรือคณะสงฆ์ จัดประชุมร่วมระหว่างบ้าน วัด และราชการ สืบค้นและเลือกพื้นที่ที่เหมาะสม จัดทำแผนการก่อสร้างและบริหารจัดการขออนุญาตตามระเบียบราชการ ดำเนินการก่อสร้างร่วมกัน บริหารจัดการวัดอย่างมีส่วนร่วม สร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชน เสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชน พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางทางจิตใจและการพัฒนาสังคม ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ปัญหาและอุปสรรคการสร้างวัด ประกอบด้วย ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างกลุ่มต่างๆ ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรความล่าช้าในกระบวนการขออนุญาตทางราชการ การขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมของชุมชนและความท้าทายในการบูรณาการแนวคิดดั้งเดิมกับความต้องการสมัยใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิสุทธาจารย์ (2557) พบว่า วัดในพระพุทธศาสนามีการพัฒนาแต่ครั้งโบราณกาล จากพื้นที่ที่เป็นป่ามาปรับเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัยที่สงบสงัด และได้เพิ่มเติมสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นและเอื้อต่อการปฏิบัติประเพณีพิธีกรรมของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งต่อมาได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา ได้สร้างถาวรวัตถุขึ้นภายในวัดโดยการมุ่งประโยชน์ใช้สอยทางศาสนาเป็นหลักและถือว่าการสร้างสิ่งเหล่านี้เป็นการบำเพ็ญบุญตามวิธีการทางพระพุทธศาสนาด้วย การก่อสร้างวัดในประเทศไทยนั้น มีเจตนาเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในกิจการพระศาสนาตามวัตถุประสงค์อันมีมาแต่เดิมเพื่อเป็นศูนย์กลางในการประดิษฐานพระพุทธศาสนา ในสังคมทั้งที่เป็นชนบทในเมือง ทั้งนี้เพื่อให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายสู่พลเมืองได้ทุกระดับชั้นและคนในสังคมได้มีโอกาสเข้าถึงพระพุทธศาสนาได้โดยสะดวกและทั่วถึง และงานวิจัยของ พระเมธีธรรมาจารย์,ดร. และคณะ (2557) พบว่า ศาสนสถานมีความจำเป็นในฐานะเป็นที่อยู่อาศัยและประกอบศาสนกิจ ค่านิยมในการสร้างศาสนสถานในสังคมไทย คือความโอ่อ่าใหญ่โต บางทีสร้างจนเกินความจำเป็น ในสมัยก่อนคนไทยนิยมสร้างวัดแข่งกันโดยเฉพาะพวกเศรษฐีคหบดีจะนิยมสร้างวัดประจำตระกูล ครั้นถึงปัจจุบันหน้าที่ในการสร้างถาวรวัตถุเป็นภาระของเจ้าอาวาสเป็นส่วนใหญ่

2. การสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ เป็นความร่วมมือของ 3 ภาคส่วนหลักในจังหวัดมาใช้ในกระบวนการสร้างวัด ได้แก่ (1) บ้าน ชุมชน และประชาชนในท้องถิ่น (2) วัด พระสงฆ์ และองค์กรทางศาสนา และ (3) ราชการ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม ดำเนินการตามกฎหมายกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. ๒๕๕๙ และระเบียบ

ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์การพิจารณาคำขอเพื่อสร้างวัด พ.ศ. ๒๕๖๑ คำนี้ถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อาทิ กฎหมายที่ดิน และกฎหมายสิ่งแวดล้อม สืบสานประเพณีท้องถิ่น อีสาน อนุรักษ์ศิลปะและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในการก่อสร้างวัด แนวปฏิบัติร่วมกันได้แก่ จัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างชุมชน วัด และหน่วยงานราชการ จัดประชุมประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ และสร้างความโปร่งใสในการบริหารจัดการงบประมาณและทรัพยากร กลไกการขับเคลื่อน ประกอบด้วย สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระดมทุนและแรงงานจากชุมชนในการก่อสร้างและพัฒนาวัด และจัดตั้งกองทุนพัฒนาวัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัญหาการขออนุญาต มักเกิดจากการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชน การขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมของประชาชน ข้อจำกัดในการหาพื้นที่ที่เหมาะสมและเพียงพอ ปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณะหรือพื้นที่ป่า ความขัดแย้งเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความไม่สอดคล้องระหว่างกฎระเบียบของวัด กับความต้องการของชุมชน การรักษาสสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมกับการพัฒนาสมัยใหม่ ความซับซ้อนของกระบวนการขออนุญาตตามกฎหมาย ความล่าช้าในการพิจารณาอนุมัติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการปรับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นของจังหวัดบึงกาฬ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤติญา สุขเพิ่ม (2562) พบว่า การสร้างและจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีปัญหาในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานจังหวัด ยังคงไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ และไม่มีแผนงานที่สนับสนุนให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ผู้เกี่ยวข้องที่จะดำเนินการสร้างวัดและการจัดตั้งวัด ไม่ว่าจะป็นเจ้าอาวาสวัด ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอน วิธีการและหลักเกณฑ์ตามกฎหมาย ปัญหาของการตีความในความเป็นนิติบุคคลของวัดตามกฎหมาย อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของวัดที่จะดำเนินการสร้างตามกฎหมาย โดยมีข้อเสนอแนะให้มีแผนงานที่สนับสนุนการให้ความรู้ทางกฎหมายต่อการสร้างวัดและจัดตั้งวัดแก่ประชาชนโดยทั่วไป ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการสร้างและจัดตั้งวัดตามกฎหมายด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ และให้วัดที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดโดยมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย อีกทั้งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการกำกับติดตามการดำเนินการสร้างและจัดตั้งวัดตามกฎหมาย และงานวิจัยของ พระมหาคำพันธ์ ปภาภโร,ดร. และคณะ (2556) พบว่า การได้ที่ดินของวัดตามหลักกฎหมาย ฐานะของวัดและการถือครองที่ดินของวัดมีผู้ศรัทธาบริจาคที่ดินเพื่อสร้างวัด ประเภทของที่ดินของวัดมี 3 อย่าง คือ 1) ที่วัด 2) ที่ธรณีสงฆ์ และ 3) ที่กัลปนา กรรมสิทธิ์ในที่ดินของวัดเป็นไปตามประมวลกฎหมายที่ดิน และการคุ้มครองที่ดินของวัดมี 4 อย่างคือ 1) ลักษณะที่ดินของวัด 2) การห้ามโอนที่ดินของวัด 3) การห้ามยกอายุความขึ้นต่อผู้กับวัด และ 4) การห้ามบังคับคดีกับที่ดินของวัด

3. รูปแบบการสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬมีพื้นที่หลากหลาย ทั้งที่ราบลุ่ม ที่ดอน และพื้นที่ป่า มีกฎระเบียบจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีวัฒนธรรมประเพณีที่เข้มแข็ง มีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง อาทิ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ กฎหมายที่ดิน มีความพยายามในการสร้างความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และราชการ มีการจัดตั้งคณะกรรมการและหน่วยงานรับผิดชอบในระดับต่างๆ จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมทางกายภาพ การเข้าถึงของชุมชน ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบการใช้ประโยชน์ที่ดิน สร้างความเข้าใจร่วมกันในบทบาทและหน้าที่ของแต่ละฝ่าย แนวทางแก้ไข ได้แก่ จัดทำคู่มือการปฏิบัติที่รวบรวมกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องทั้งหมด สร้างกลไกการปรึกษาหารือระหว่างหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อน จัดทำบันทึกข้อตกลงร่วม (MOU) ระหว่างภาคส่วนต่างๆ สร้างเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์อย่างสม่ำเสมอ เชื่อมโยงเครือข่ายวัดในจังหวัดบึงกาฬและพื้นที่ใกล้เคียง พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงวัดกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในจังหวัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสิทธินิติธาดา, ดร. (2557) พบว่า หลักเกณฑ์ในการจัดตั้งวัดเดิมที่เป็นไปตามพุทธบัญญัติและจารีตประเพณีนั้น เมื่อกฎหมายเข้ามากำหนดสถานภาพทางกฎหมายให้กับวัด สิ่งที่มาคือความไม่สอดคล้องในบางประเด็นระหว่างแนวปฏิบัติเดิมกับสิ่งที่เป็บบทบัญญัติทางกฎหมาย การบริหารหรือการใช้อำนาจฝ่ายปกครองให้กับองค์พระมหากษัตริย์ จึงเป็นหลักการที่ไม่สอดคล้องกับหลักการบริหารราชการแผ่นดินและบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระใบฎีกาเจริญศักดิ์ เอื้องเขียว (2553) พบว่า การประยุกต์ใช้แนวคิด “บวร” เพื่อพัฒนาชุมชนในเขตตำบลดอนแก้ว ประสบผลสำเร็จ มีปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จ คือการมีบุคลากรที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนสูง การที่ประชาชนในชุมชนดอนแก้วมีจิตอาสาหรือจิตสาธารณะสูง ตลอดจนจนถึงการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.ดอนแก้ว) อย่างไรก็ตามก็มีปัญหาและอุปสรรคในการประยุกต์ใช้แนวคิด “บวร” เพื่อพัฒนาชุมชนในเขตตำบลดอนแก้ว คือการขยายตัวของเมืองทำให้เกิดบ้านจัดสรรเกิดการรวมตัวของประชาชนกลุ่มใหม่ ที่ไม่ใช่ประชาชนดั้งเดิม ทำให้ขาดจิตสำนึกรักชุมชน ขาดจิตอาสาการมีส่วนร่วมกับชุมชน การคุ้นชินกับรัฐสวัสดิการ ทำให้เกิดความเชื่อในการดิ้นรนเพื่อพึ่งพาตนเองเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และงานวิจัยของ นพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์ (2543) พบว่า เกณฑ์ที่เหมาะสมในการสร้างวัดในชุมชนเมือง ดังนี้ 1. ปัจจุบันแต่ละชุมชนเมืองมีวัดเพียงพอแล้ว การสร้างวัดใหม่ต้องพิจารณาเฉพาะกรณีที่สำคัญเท่านั้น 2. การสร้างวัดใหม่ต้องคำนึงถึงประโยชน์การใช้สอยและความสวยงามไปพร้อมกัน 3. พื้นที่ที่กำหนดสร้างวัดในชุมชนเมือง ต้องมีความเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้นๆ

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเกี่ยวกับการสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่ควร
เสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1.1 มหาเถรสมาคมควรกำหนดนโยบายระดับชาติที่ส่งเสริมการบูรณาการความร่วมมือระหว่าง
บ้าน (ชุมชน) วัด และหน่วยงานราชการในการสร้างและพัฒนาวัด
- 1.2 หน่วยงานผู้ดูแลรักษาที่ดินควรปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการสร้างวัด
ให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของทั้งสามภาคส่วน
- 1.3 ผู้นำท้องถิ่นควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมและโครงการที่เชื่อมโยงชุมชน วัด และหน่วยงาน
ราชการในระดับจังหวัด เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายบวร

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

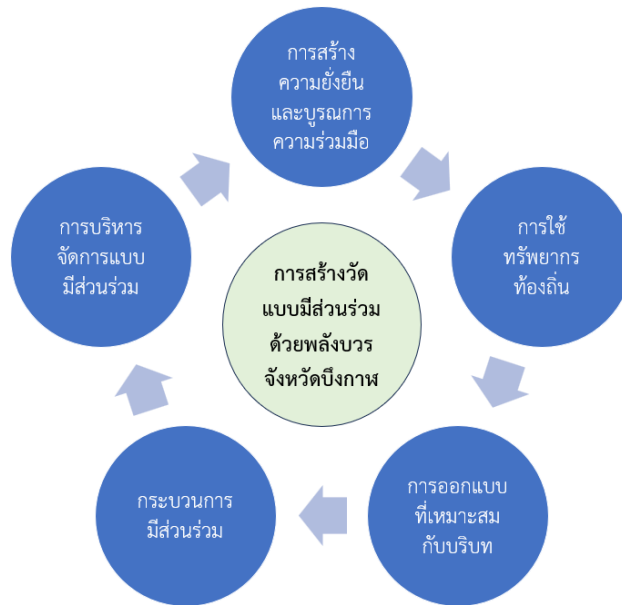
- 2.1 แนวคิด "วัดสมาร์ท" (Smart Temple) ด้วยการบูรณาการเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ากับการ
การบริหารจัดการวัด สร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลสำหรับการเผยแพร่ธรรมะและการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2.2 แนวคิด "วัดแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต" (Lifelong Learning Temple) ด้วยการจัดตั้งศูนย์
ฝึกอบรมทักษะอาชีพสำหรับชุมชน และศูนย์การเรียนรู้ออนไลน์
- 2.3 การพัฒนา "วัดแห่งสุขภาวะ" (Wellness Temple) ด้วยการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพแบบ
องค์รวม ผสมผสานการแพทย์แผนไทยกับการดูแลสุขภาพสมัยใหม่

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 3.1 ควรศึกษาแนวทางการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมสมัยใหม่ในการออกแบบ
และก่อสร้างวัด
- 3.2 ควรวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรคในการสร้างวัดแบบมีส่วนร่วม
ในพื้นที่ต่างๆ
- 3.3 ควรศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของการสร้างวัดในพื้นที่ต่างๆ เพื่อ
นำมาใช้ในการวางแผนอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างวัดแบบมีส่วนร่วมด้วยพลังบวรจังหวัดบึงกาฬ” ทำให้ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นผลจากการวิจัยเป็นแผนภูมิภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย พบว่า

1) **การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น** : ชุมชน วัด และหน่วยงานราชการร่วมกันสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรในท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้ในการก่อสร้างได้ จัดตั้งคณะกรรมการบริหารทรัพยากร ประกอบด้วยตัวแทนจากบ้าน วัด และราชการ เพื่อวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนส่งเสริมการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นเพื่อใช้ในการก่อสร้างและบริหารจัดการทรัพยากร เชื่อมโยงชุมชนต่างๆ ในจังหวัดบึงกาฬ เพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่จำเป็นในการก่อสร้างวัดจัดการอบรมให้กับผู้เกี่ยวข้องในการก่อสร้างเพื่อใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และนำแนวคิดการใช้ทรัพยากรแบบหมุนเวียนมาใช้ในกระบวนการก่อสร้างและบริหารจัดการวัด

2) **การออกแบบที่เหมาะสมกับบริบท** : รวบรวมและวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของบึงกาฬ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบวัด จัดเวทีระดมความคิดเห็นจากชุมชน พระสงฆ์ และหน่วยงานราชการ เพื่อกำหนดแนวทางการออกแบบที่สอดคล้องกับความต้องการของทุกฝ่ายผสมผสานเทคนิคการก่อสร้างสมัยใหม่กับวิธีการดั้งเดิม เพื่อสร้างอาคารที่แข็งแรงและมีเอกลักษณ์ออกแบบให้วัดสามารถรองรับกิจกรรมที่หลากหลายของชุมชน นอกเหนือจากกิจกรรมทางศาสนาออกแบบอาคารให้เหมาะสมกับสภาพอากาศของบึงกาฬ โดยคำนึงถึงการประหยัดพลังงาน การใช้วัสดุท้องถิ่น การจัดการของ

เสียอย่างมีประสิทธิภาพ การใช้งานของผู้สูงอายุและผู้พิการ รวมถึงมาตรการความปลอดภัยต่างๆ การขยายตัวในอนาคตและการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างคุ้มค่า

3) กระบวนการมีส่วนร่วม : ประกอบด้วยตัวแทนจากชุมชน วัด และหน่วยงานราชการ เพื่อร่วมกันวางแผนและตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการสร้างวัด นำรูปแบบการประชุมไปจัดตามชุมชนต่างๆ เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มมีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็น จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครที่ช่วยประสานงานระหว่างชุมชน วัด และราชการ ตลอดจนร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ นำเทคนิคการประชุมแบบ "สภากาแฟ" หรือ "เวทีสานเสวนา" มาใช้เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน ให้ชุมชนร่วมกันทำแผนที่แสดงทรัพยากร ภูมิปัญญา และความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนสร้างวัด ใช้วิทยุชุมชน เสียงตามสาย หรือสื่อสังคมออนไลน์ท้องถิ่นในการเผยแพร่ข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นเชื่อมโยงชุมชนที่มีประสบการณ์ในการสร้างวัดแบบมีส่วนร่วม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ให้ชุมชนร่วมกันกำหนดกฎ กติกา และแนวทางในการมีส่วนร่วมสร้างวัดที่ทุกคนยอมรับร่วมกัน

4) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม : จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบที่มาจากทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความโปร่งใสในการบริหารจัดการ ให้ทุกภาคส่วนร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายในการพัฒนาวัดระยะยาว ร่วมกันจัดทำและนำเสนอรายงานผลการดำเนินงานและการเงินของวัดต่อสาธารณชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการบริหารวัด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ร่วมกันวิเคราะห์และวางแผนรับมือกับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในการบริหารวัด จัดเวทีหรือเครือข่ายออนไลน์ให้วัดต่างๆ ในจังหวัดบึงกาฬได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การบริหารจัดการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครจากชุมชนที่หมุนเวียนกันมาช่วยงานบริหารจัดการวัดในด้านต่างๆ เชื่อมโยงวัดที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมกับวัดที่เพิ่งเริ่มดำเนินการ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดสวัสดิการให้กับชุมชน

5) การสร้างความยั่งยืนและบูรณาการความร่วมมือ : สร้างแผนระยะยาวที่เชื่อมโยงการพัฒนาวัดกับการพัฒนาชุมชนโดยรอบ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน พัฒนาพื้นที่โดยรอบวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านจิตใจ การศึกษา และเศรษฐกิจ สร้างระบบการจัดการทรัพยากรและของเสียภายในวัดแบบครบวงจร สร้างเวทีถาวรสำหรับการประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และราชการในระดับจังหวัด สร้างการเรียนรู้และปลูกฝังจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดและชุมชนตั้งแต่วัยเยาว์ พัฒนาระบบข้อมูลที่เชื่อมโยงข้อมูลของวัด ชุมชน และหน่วยงานราชการเข้าด้วยกัน นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารจัดการวัดและเชื่อมโยงกับชุมชน อาทิ ระบบบริหารจัดการน้ำ ส่งเสริมการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง สร้างแผนและเตรียมความพร้อมในการรับมือภัยพิบัติโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการประสานงานและให้ความช่วยเหลือ สร้างกลไกการกำกับดูแลที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กรมการศาสนา. (2542). *การศึกษาผลงานวิจัยปีงบประมาณ 2535-2542*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2565). พช.ยึดหลัก บวร (บ้าน วัด ราชการ) ร่วมขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนสร้างสังคมแห่งความสุข. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2565. แหล่งที่มา: <https://www.cdd.go.th/content/621207>
- ธัญญวัฒน์ ชาญพิณีจ. (2564). วัดกับที่สาธารณะประโยชน์. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2565. แหล่งที่มา: <https://www.dol.go.th/secretary/Pages/บทความทางวิชาการที่น่าสนใจ.aspx>
- นพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์. (2543). *การศึกษาเกณฑ์ที่เหมาะสมของการสร้างวัดในชุมชนเมือง*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา,
- ผศ.ดร.กฤติญา สุขเพิ่ม. (2562). *การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505*. รายงานวิจัย. คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535. ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 109 ตอนที่ 16, 4 มีนาคม 2535.
- พระใบฎีกาเจริญศักดิ์ เอื้ออภัย. (2553). *การประยุกต์ใช้แนวคิด “บวร” เพื่อการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระครูวิสุทธธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). (2557). *การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา*. ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมอาจารย์, ดร.และคณะ. (2557). *รัฐกับการอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา*. รายงานวิจัย. ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาคำพันธ์ ปภากรโร,ดร.และคณะ. (2556). *การจัดการที่ดินของวัดในพระพุทธศาสนา*. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.
- พระสิทธินิติธาดา, ดร. (2557). *สถานภาพทางกฎหมายของวัดที่มีได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์*. รายงานวิจัย. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (2562). *แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2565). จำนวนวัดมีพระสงฆ์ทั่วประเทศ พ.ศ. 2564. *ออนไลน์*.
สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2565. แหล่งที่มา: <https://www.onab.go.th/th/content/category/detail/id/805/iid/9905>.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบึงกาฬ. (2567). สถิติจำนวนวัด ที่พักสงฆ์ แยกรายอำเภอ พ.ศ. 2567 จังหวัด
บึงกาฬ. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2567. แหล่งที่มา: <https://bkn.onab.go.th/th/content/category/detail/id/17/iid/70337>.

David E. Apter. (1965). *The politics of Modernization*. Chicago: University of Chicago Press.